

Inbreng VOS/ABB t.b.v. **commissiedebat Toetsen en examens**

9 september 2026

In het kort:

Als de landelijke vereniging voor openbaar en algemeen toegankelijk onderwijs vindt VOS/ABB het essentieel dat onderwijsbeleid voldoende rekening houdt met het openbaar onderwijs. Openbare scholen zijn publieke instellingen met de grondwettelijke opdracht om voor iedereen toegankelijk te zijn. Dat betekent dat kansengelijkheid onlosmakelijk aan de openbare opdracht verbonden is: iedereen echt welkom, betekent ook iedereen gelijk. En daar wringt de schoen als het gaat om het huidige toets- en examenbeleid. De beleidskeuzes in toetsen, selecteren, examineren en evidence informed werken stroken niet met het doel Inclusief onderwijs in 2035.

Daarnaast mist VOS/ABB belangrijke voorwaarden voor effectief beleid. Volgens het IBO-rapport Koersen op kwaliteit en kansengelijkheid (2022) voldoet effectief onderwijsbeleid aan vier voorwaarden: heldere en gedragen doelen, zicht op prestaties, juiste prikkels vanuit beleid en voldoende toegeruste actoren. VOS/ABB mist als het gaat om toetsen en examens de zicht op prestaties en de juiste prikkels vanuit beleid.

1. Gemeenschappelijkheid en standaardisering in toetsen veranderen niet vanzelf de omstandigheden waarin prestaties plaatsvinden

Recente beleidskeuzes rond basisvaardigheden, kerndoelen, de doorstroomtoets en centrale examens bewegen naar meer gemeenschappelijkheid en standaardisering. **Het punt is niet dat standaardisering op zichzelf onwenselijk is. De vraag is welke problemen zij kan oplossen, wat met de instrumenten precies wordt gemeten en welke betekenis vervolgens aan de uitkomsten wordt gegeven.**

Wanneer scholen onder verschillende omstandigheden werken (wat vrijwel altijd zo is), kunnen vergelijkbare normen noodzakelijk zijn om kwaliteit te bewaken, maar vertellen gemiddelde uitkomsten niet vanzelf wat de school hieraan heeft bijgedragen. Daarbij kan een zichzelf versterkend proces ontstaan. Een school met een complexere populatie laat gemiddeld lagere resultaten zien. Die resultaten beïnvloeden het publieke beeld van de school. Ouders met meer mogelijkheden kiezen eerder voor een andere school. Hierdoor kan de sociaaleconomische samenstelling van scholen verder uiteenlopen. De uniforme

meetlat maakt het verschil zichtbaar, maar kan via beeldvorming en schoolkeuze ook onderdeel worden van het mechanisme waardoor het verschil wordt versterkt.

Een actueel voorbeeld laat zien dat ook de manier waarop normen worden toegepast van belang is. Scholen vernamen vlak voor de zomer dat de Inspectie vanaf 1 augustus 2026 de schoolweging alleen nog op het niveau van de hoofdvestiging toepast. Andere vestigingen/locaties krijgen daarmee niet langer een eigen weging, ook wanneer hun leerlingenpopulatie sterk verschilt en zij feitelijk als zelfstandige school functioneren. Door de gemiddelde schoolweging kunnen locaties met een voorheen hoge weging ineens aan een aanzienlijk hogere norm worden getoetst, terwijl die norm niet past bij hun populatie. Voor andere locaties kan juist het omgekeerde gelden.

Dit kan ertoe leiden dat scholen onvoldoende of zeer zwak worden beoordeeld, niet doordat hun onderwijsresultaten zijn verslechterd, maar doordat de wijze van wegen is veranderd. Scholen hebben zich hier bovendien nauwelijks op kunnen voorbereiden. Dat is extra ongelukkig nu in de Onderzoekskaders 2027 juist wordt voorgesteld de directe koppeling tussen onderwijsresultaten en het eindoordeel los te laten.

VOS/ABB vraagt zich af of onderzocht is hoeveel scholen hierdoor met een wezenlijk andere norm worden geconfronteerd en welke gevolgen dat kan hebben voor hun oordeel. Als de regering meer gaat focussen op resultaten, moeten deze wel valide zijn.

2. Beleid op evidence informed werken maakt de opdracht van scholen te smal

Dezelfde vraag naar beleidseffectiviteit speelt bij evidence-informed werken. In het beleid rond basisvaardigheden lijkt de onderliggende redenering regelmatig te zijn: *prestaties zijn te laag → scholen moeten meer bewezen effectieve didactiek toepassen → prestaties zullen verbeteren.*

Didactiek is belangrijk, maar deze logica is te smal. Er zijn veel meer factoren die meespelen in goede prestaties. Bijvoorbeeld sociale veiligheid, pedagogische relatie of verbondenheid met de school.

De Onderwijsraad en ook Gert Biesta waarschuwen voor een dergelijke versmalling. **Juist scholen met een diverse leerlingpopulatie weten dat goed onderwijs niet alleen vraagt om effectieve didactiek maar dat de hele context van de school meetelt. Wanneer beleid kwaliteit vooral reduceert tot de keuze voor bewezen**

didactische interventies, blijven belangrijke onderdelen van hun dagelijkse onderwijsopgave buiten beeld en zal effectiviteit uitblijven.

3. Inclusief onderwijs zou het uitgangspunt moeten zijn van toetsen, daarvoor is goede kwaliteit van de toetsen noodzakelijk

Deze effectiviteits-vraag speelt ook bij de transitie naar inclusief onderwijs. Toetsing en examinering zijn daarin geen neutrale eindinstrumenten. De manier waarop wordt bepaald wat leerlingen kennen en kunnen beïnvloedt wie in het reguliere onderwijs kan blijven en wie niet.

Inclusief toetsbeleid gaat niet over lagere eisen. Het gaat over valide meten: worden alleen die vaardigheden beoordeeld die daadwerkelijk onderdeel zijn van het beoogde kennis- of vaardigheidsniveau, of werpt de toetsvorm aanvullende barrières op? Deze discussie raakt direct aan de doorstroomtoets en de overgang van po naar vo. Een inclusiever stelsel vertrekt vanuit diversiteit als norm en wil leerlingen zoveel mogelijk samen laten leren en zich binnen een gemeenschappelijke onderwijsomgeving laten ontwikkelen. Een gestandaardiseerde meting rond het twaalfde jaar die via het definitieve schooladvies doorwerkt in een vroege verdeling over verschillende onderwijsroutes, kan daarmee op gespannen voet staan. Zeker wanneer de gemeten prestaties mede zijn gevormd door ongelijke leerkansen, de samenstelling van de school en verschillen in ondersteuning.

Conclusie

De regering kan niet enerzijds inzetten op inclusief onderwijs in 2035 en anderzijds beleid rond toetsen, examens en overgangsmomenten ontwikkelen zonder expliciet te beoordelen of dat beleid kansengelijkheid ondersteunt of belemmert. Toegankelijkheid zou geen afzonderlijke technische paragraaf binnen het examenbeleid moeten zijn, maar een ontwerp- en kwaliteitseis voor het gehele toets- en examenstelsel. Onderwijsbeleid moet de juiste prikkels bieden om goede toetsen te maken, die meten waar een leerling echt staat en die sociaaleconomische verschillen zo goed mogelijk buiten beschouwing laten.

